

07/2016

ELÄKETURVAKESKUKSEN TUTKIMUKSIA

TIIVISTELMÄ

Sanna Tenhunen ja Janne Salonen

Maatalousyrittäjien työurat ja eläketurva

Maatalousyrittäjien työeläketurva perustuu omaan lakiin (MYEL). Pääosin eläketurva noudattelee samaa linjaa kuin palkansaajilla ja yrittäjillä, mutta siihen sisältyy myös erityispiirteitä, kuten omiin lakeihinsa kirjatut maatalouden erityiseläkkeet. Maatalousyrittäjien työurista ja eläketurvasta on kuitenkin vain vähän tutkimusta. Tämä raportin tavoitteena on tarjota ajantasainen katsaus maatalousyrittäjien lakisäteisen eläketurvan kannalta keskeisiin kysymyksiin.

Ajantasaisen tiedon lisäksi raportissa tarkastellaan MYEL-vakuutettujen maatalousyrittäjien rakenteen kehitystä. Viime vuosikymmenien trendit, kuten alkutuotannon merkityksen aleneminen, väestön ikääntyminen ja koulutustason nousu, heijastuvat myös maatalousyrittäjiin. Myös työeläkejärjestelmän kypsyminen näkyy erityisesti eläkeläisten tilanteessa. MYEL on ollut voimassa vuodesta 1970 saakka, joten nuorimmat eläkkeelle siirtyneet ovat ehtineet tehdä koko työuransa työeläkelakien voimassaoloaikana.

Raportin keskiössä ovat henkilöt, jotka ovat jossain vaiheessa toimineet maatalousyrittäjinä. Tarkastelu koskee kaikkia työikäisiä maatalousyrittäjiä sekä jo eläkkeelle jääneitä maatalousyrittäjätaustaisia henkilöitä. Raportin painopisteinä ovat MYEL-vakuutetut maatalousyrittäjät ja heidän työeläketurva. Raportissa käsitellään vakuutettujen lukumäärää ja demografisia tekijöitä sekä heidän koulutustaustaa. Toinen painopiste on lakisäteiseen eläketurvaan liittyvissä tekijöissä, kuten vakuutuksen pohjana olevan työtulon, muun eläkettä kartuttavan työskentelyn ja työuran pituuden tarkastelussa. Kolmas painopiste on eläkkeellä olevien ja eläkkeelle siirtyneiden maatalousyrittäjätaustaisten lakisäteisen eläketurvan taso.

Maatalousyrittäjiä on entistä vähemmän, mutta he ovat korkeammin koulutettuja

Suomen elinkeinorakenne on muuttunut viime vuosikymmenien aikana. Alkutuotannosta ja teollisuudesta toimeentulonsa saaneiden määrä on laskenut ja palvelun osuus on noussut. Rakennemuutoksen myötä myös MYEL-vakuutettujen lukumäärä on laskenut viimeisten 45 vuoden kuluessa runsaasta 420 000:sta 73 700:aan (vuonna 2015). Tässä luvussa on mukana 5 400 apurahansaajaa, joiden työeläketurva on järjestetty vuodesta 2009 lähtien MYEL:n yhteydessä. MYEL-vakuutettuja maatalousyrittäjiä vuonna 2015 oli 68 350. Vakuutettujen lukumäärän laskun myötä myös maatilojen lukumäärä on laskenut, mutta vastaavasti tilojen keskimääräinen koko on kasvanut. Vuonna 2015 MYEL-vakuutetuilla oli keskimäärin 47 hehtaaria viljeltävää peltoa ja 61 hehtaaria metsää. Pelto- ja metsäpinta-alan perusteella muodostuva MYEL-vakuutuksen perusteena oleva laskennallinen pinta-ala oli vuonna keskimäärin 52 hehtaaria, mikä on noin kaksinkertainen 20 vuoden takaiseen tilanteeseen verrattuna.

MYEL-vakuutettujen demografinen rakenne on myös muuttunut. MYEL-vakuutetut ovat nykyisin entistä useammin miehiä. MYEL-vakuutuksen ensimmäisinä vuosikymmeninä miesten ja naisten osuus oli noin puolet. Vuonna 2015 miesten osuus oli lähes 70 prosenttia. Koko väestön tasolla näkyvä ikääntyminen heijastuu myös maatalousyrittäjiin. Vuonna 2015 maatalousyrittäjien keski-ikä oli 48,5 vuotta. Se on runsaat kaksi vuotta enemmän kuin 1970-luvulla. Maanviljelijöiden ikääntymisen taustalla on muun muassa se, että maatalousyrittäjänä aloittavien lukumäärä on laskenut ja aloittajien keski-ikä on noussut.

Maatalousyrittäjien koulutustaso on noussut viime vuosikymmenien aikana. Perusasteen tutkinnon suorittaneita oli vielä vuonna 1990 puolet maatalousyrittäjistä, mutta vuonna 2013 heidän osuus oli laskenut 17 prosenttiin. Samalla muiden tutkintotasojen, erityisesti korkea-asteen suorittaneiden, osuus on noussut. Tällä hetkellä maatalousyrittäjät ovat yleisimmin keskiasteen tutkinnon suorittaneita. Keskiastetta korkeampi tutkinto on noin joka neljännellä maatalousyrittäjällä. Koulutusasteen nousun taustalla näkyy nuorempien ikäluokkien korkeampi koulutustaso: aloittaneista yrittäjistä yli puolella oli keskiasteen ja kolmanneksella korkea-asteen koulutus.

Monen maatalousyrittäjän työtulo jää matalaksi

Maatalouselinkeinon sitoutuu sekä pääomaa että yrittäjän huomattava työpanos. Eläkevakuutuksen perusteena oleva MYEL-työtulo on yksi, joskaan ei ainoa eikä tyhjentävä mittari yritystoiminnan laajuudelle. Siinä missä yrittäjätulot voivat vaihdella vuosittain, tilan pinta-alan ja mahdollisiin liitännäistoimintoihin pohjautuva MYEL-työtulo pyrkii mittaamaan tasaisemmin yrittäjän työpanosta.

Vuonna 2015 maatalousyrittäjien työtulo oli keskimäärin 19 200 euroa. Se on matalampi kuin YEL-yrittäjien keskimääräinen työtulo tai palkansaajien keskiansio. Neljänneksellä maatalousyrittäjistä työtulo on alle 10 000 euroa. Maatalousyrittäjämiesten työtulo on

keskimäärin korkeampi kuin naisilla. Ikäluokittain tarkasteltuna alle 35-vuotiaiden yli 55-vuotiaiden työtulot ovat väliin jäävän ikäluokan keskimääräisiä työtuloja matalampia.

Keskimääräinen MYEL-työtulo on viimeisten vuosien ajan säilynyt lähes samalla tasolla huolimatta tilakoon kasvusta tai markkinatilanteesta. Keskimääräiset työtulot ovat nousseet hieman. Enemmän kasvua on havaittavissa korkeampien työtulojen kohdalla. Työtulon jakauma on painottunut pieniin tuloihin. Tätä selittää osaltaan se, että osa maatalousyrittäjistä harjoittaa maataloutta sivutoimisesti, mutta osalla maatalousyrittäjistä elinkeinotoiminnan tulot jäävät aidosti pieniksi.

Matala työtulo ei useimpien maatalousyrittäjätaustaisten henkilöiden kohdalla kuitenkaan tarkoita matalaa eläkeikäistä toimeentuloa, koska useille maatalousyrittäjille kertyy uransa aikana eläkettä myös palkansaajana ja/tai YEL-yrittäjänä. Myös Kelan maksamilla etuuksilla on roolinsa maatalousyrittäjien eläketurvan kokonaisuudessa.

Runsas kolmannes työskentelee myös tilan ulkopuolella

MYEL-vakuutetuissa on sekä pää- että sivutoimisia maatalousyrittäjiä. Merkittävä osa MYEL-vakuutetuista ansaitsee palkkatuloa tilan ulkopuolelta. Vuonna 2015 vähintään 1 000 euroa vuodessa palkkatuloa ansaitsevia oli 35 prosenttia maatalousyrittäjistä. Keskimääräinen palkkatulo MYEL-vakuutuksen rinnalla oli noin 29 000 euroa vuonna 2015. Naisilla ulkopuoliset palkkatulot olivat yleisempiä. Naisista 43 prosenttia ja miehistä 32 prosenttia sai palkkatuloja tilan ulkopuolelta. Viimeisten kymmenen vuoden aikana maatilaukopuolisia tuloja saavien osuus on pysynyt vakaana. Miehillä keskimääräiset palkkatulot olivat korkeampia kuin naisilla.

Maatalousyrittäjätoiminnan ulkopuolista palkkatuloa saavien osuus pienenee MYEL-työtulon tason kasvaessa. Matalimpien työtulojen neljänneksessä ulkopuolisia palkkatuloja on lähes 60 prosentilla, korkeimmassa neljänneksessä osuus on enää vajaa 8 prosenttia.

Yhä suurempi osa siirtyy suoraan vanhuuseläkkeelle

Vuonna 2015 maatalousyrittäjätaustaisia henkilöitä siirtyi eläkkeelle noin 5 700. Heistä suurin osa (59 prosenttia) siirtyi vanhuuseläkkeelle. Työkyvyttömyyseläkkeiden osuus alkaneista eläkkeistä oli 12 prosenttia ja maatalouden erityiseläkkeiden osuus 10 prosenttia. Etenkin työkyvyttömyyseläkkeiden ja maatalouden erityiseläkkeiden osuus alkaneista eläkkeistä on pienentynyt. Vielä 2000-luvun alkupuolella 25 prosenttia eläkkeelle siirtyneistä maatalousyrittäjätaustaisista henkilöistä siirtyi työkyvyttömyyseläkkeelle ja 18 prosenttia siirtyi maatalouden erityiseläkkeelle. Maatalousyrittäjien on ollut mahdollista luopua tilanpidosta ennen eläkeikää ja siirtyä eläkkeelle maatalouden erityiseläkkeiden kautta. Nämä varhaiseläkejärjestelyt ovat kuitenkin vähitellen lakkaamassa kokonaan.

Maatalousyrittäjän työn kuormittavuudesta huolimatta työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyneiden osuus ei ole korkeampi kuin yrittäjillä ja palkansaajilla. Täysi työkyvyttömyyseläke ja osatyökyvyttömyyseläke kattavat noin 17 prosenttia maatalousyrittäjätaustaisista eläkkeelle siirtyneistä. Palkansaajien kohdalla 23 prosenttia ja yrittäjien kohdalla 19 prosenttia siirtyy työkyvyttömyysperusteiselle eläkkeelle (toisin kuin maatalousyrittäjien kohdalla, yrittäjien ja palkansaajien luvut sisältävät kuntoutustuen ja osakuntoutustuen). Maatalousyrittäjätaustaisten henkilöiden työkyvyttömyyseläkkeistä 46 prosenttia aiheutuu tuki- ja liikuntaelinten sairauksista. Niiden osuus on noin 10 prosenttiyksikköä suurempi kuin työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyneillä palkansaajilla ja yrittäjillä. Työuran päättymiseen johtavan työkyvyttömyyden syyt paikantuvat useimmiten fyysisiin sairauksiin ja kuluneisuuteen.

Keskimääräinen eläkkeellesiirtymisikä oli eläkkeelle vuonna 2015 siirtyneillä maatalousyrittäjätaustaisilla henkilöillä 61,9 vuotta. Kaikkien työeläkkeelle siirtyneiden joukossa keski-ikä oli runsaan vuoden matalampi, 60,7 vuotta. Maatalousyrittäjien keskimääräinen eläkkeellesiirtymisikä on noussut 2000-luvulla noin kolmella vuodella. Erityisesti nousua on tapahtunut työkyvyttömyyseläkkeille siirtyneiden kohdalla.

Eläkkeelle siirrytään keskimäärin 39 vuoden työuran jälkeen

Tässä tutkimuksessa työura mitataan 18. ikävuodesta eläkkeellesiirtymisvuoden loppuun. Vuonna 2015 eläkkeelle siirtyneiden maatalousyrittäjätaustaisten henkilöiden työura oli mediaanilla mitattuna 38,9 vuotta. Luku on puolitoista vuotta korkeampi kuin palkansaajilla, mutta samaa tasoa YEL-yrittäjien kanssa. Eläkkeelle siirtyneille oli kertynyt MYEL-vakuutettua työuraa lähes 26 vuotta. MYELvakuutetun ajan osuus kokonaistyöurasta oli keskimäärin kaksi kolmasosaa.

Maatalousyrittäjätaustaisten miesten työurat olivat hieman naisten työuria pidempiä. Miesten työuran mediaanikesto oli 39,7 vuotta ja naisten 37,6 vuotta. MYEL-työuran kohdalla ero miesten ja naisten välillä oli suurempi. Eläkkeelle siirtyneiden miesten MYEL-työuran mediaanikesto oli 27 vuotta, naisilla 23 vuotta.

Kokonaistyöuran pituus on kasvanut nopeammin kuin MYEL-työuran pituus. Kokonaistyöurat ovat pidentyneet vuodesta 2005 vuoteen 2015 kolmella vuodella. Samaan aikaan MYEL-työurat ovat pidentyneet puolella tästä, 1,5 vuodella. Etenkin vanhuuseläkkeelle siirtyneiden kohdalla työurat ovat pidentyneet. Työurien pidentymisen taustalla vaikuttavat eläkkeellesiirtymisiän nousu, työkyvyttömyyseläkkeiden väheneminen ja suoraan vanhuuseläkkeelle siirtyneiden osuuden kasvu.

Lakisääteinen eläketurva jää keskimääräistä matalammaksi

Maatalousyrittäjätaustaisia, omaan työuraan perustuvan eläkkeen saajia oli vuoden 2015 lopussa noin 182 000. Omaeläke, jossa mukana työeläke ja Kelan eläkkeet, oli keskimäärin 1 100 euroa. Se on matalampi muuhun eläkeläisväestöön verrattuna. Kaikkien Suomessa

asuvien omaan työuraan perustuvaa eläkettä saavien keskieläke oli noin 1 600 euroa. Perhe-eläkkeiden huomiointi nostaa keskimääräistä eläkettä noin 80 eurolla. Ikääntyneempien eläkeläisten kohdalla perhe-eläkkeen merkitys on suurempi.

Maatalousyrittäjätaustaisissa eläkkeensaajissa on iän ja työuran suhteen erilaisia henkilöitä. Ikääntyneempien eläkeläisten eläkkeet ovat matalampia kuin nuoremmilla eläkeläisillä. Osa on ehtinyt tehdä vain pienen osan työurastaan MYEL-vakuutuksen voimassaoloaikana. Naisten eläkkeet olivat keskimäärin pienempiä kuin miehillä. Ero miesten ja naisten keskimääräisessä eläkkeessä oli runsaat 300 euroa.

Maatalousyrittäjyydestä karttunut MYEL-eläke on jäänyt monella eläkkeensaajalla pieneksi. Omaeläkkeeseen sisältyvä MYEL-uraan perustuva eläke oli kaikkien maatalousyrittäjätaustaisten eläkkeensaajien joukossa keskimäärin 350 euroa. Loput omaeläkkeestä on kertynyt palkansaajana tai yrittäjänä kartutetusta työeläkkeestä ja muodostuu Kelan eläkkeistä. Etenkin ikääntyneempien eläkeläisten kohdalla MYEL-eläkkeen osuus jää pieneksi.

Maatalousyrittäjätaustaisten eläkkeensaajien joukossa on runsaasti pienten eläkkeiden saajia. Heistä vajaa neljä prosenttia sai Kelan takuueläkettä. Takuueläkkeen saajien osuus oli maatalousyrittäjätaustaisten eläkeläisten joukossa pienempi kuin kaikkien eläkkeensaajien kohdalla. Kaikista eläkkeensaajista noin seitsemän prosenttia sai takuueläkettä. Kaikkien takuueläkettä saavien joukossa naisia oli 56 prosenttia, mutta takuueläkettä saavista maatalousyrittäjätaustaisista eläkeläisistä naisten osuus oli yli 80 prosenttia.

Viime vuosina eläkkeelle siirtyneiden eläkkeet ovat olleet korkeampia. Vuonna 2015 eläkkeelle siirtyneiden omaeläke oli keskimäärin 1 340 euroa, josta MYEL-eläke oli 550 euroa. Miesten eläkkeet ovat keskimäärin korkeammat. Naisten kohdalla keskimääräinen omaeläke oli 1 160 euroa, miehillä 1 460 euroa. Ero on 300 euroa, eli yhtä suuri kuin maatalousyrittäjätaustaisilla eläkeläisillä keskimäärin.

Eläkelajeittain tarkasteltuna vanhuuseläkkeelle siirtyneiden eläkkeet olivat korkeimmat, osatyökyvyttömyys- ja osa-aikaeläkkeelle siirtyneillä matalimmat. Vanhuuseläkkeelle siirtyneiden eläke oli keskimäärin 1 570 euroa. Se on samaa tasoa kuin YEL-yrittäjillä, mutta muutama sata euroa matalampi kuin palkansaajilla. Miesten keskimääräiset eläkkeet olivat korkeammat kaikkien eläkelajien kohdalla. Vanhuuseläkkeelle siirtyneiden maatalousyrittäjätaustaisten miesten keskieläke oli 1 670 euroa, naisten 1 320 euroa.

Aineistotilaukset:

www.etk.fi > Julkaisut > Tutkimuksia > Maatalousyrittäjien työurat ja eläketurva
tai aineistotilaukset@etk.fi

ISBN 978-951-691-258-8 (nid.)

ISBN 978-951-691-259-5 (PDF)

ISSN 1236-3049 (painettu)

ISSN 1798-7482 (verkkajulkaisu)

Eläketurvakeskus
PENSIONSSKYDDSCENTRALEN

Eläketurvakeskus
00065 ELÄKETURVAKESKUS
Puhelin 029 411 20
Faksi 09 148 1172

Pensionsskyddscentralen
00065 PENSIONSSKYDDSCENTRALEN
Telefon 029 411 20
Fax 09 148 1172

Finnish Centre for Pensions
FI-00065 Eläketurvakeskus Finland
Telephone +358 29 411 20
Fax +358 9 148 1172

www.etk.fi
> julkaisut